

NASTAVA MODERNE HISTORIJE JUGOISTOČNE EVROPE

Dodatni nastavni materijal

Nacije i države u jugoistočnoj Evropi

Izdavači: Centar za demokratiju i pomirenje u jugoistočnoj Evropi, Solun i CPU Printing company d.o.o. Sarajevo
Za izdavače: Dževdet Tuzlić i Nenad Šebek
Naslov originala: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, The Ottoman Empire, Thessaloniki 2009.
Adaptacija na bosanski jezik: Besim Mulamuhić
Lektura: Đenisa Bužimkić
Korektura: Fahrija Šulejić
Priprema za štampu: Nurudin Bajramović
Štampa: CPU Printing company d.o.o. Sarajevo
Tiraž: 700 primjeraka

Ovo izdanje finansirala je EU

The European Union's Instrument for
Pre-accession Assistance (IPA)

“The contents of this publication are the sole responsibility of the author and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or the publishers.”

Stavovi ove publikacije su isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne izražavaju stavove Evropske unije niti izdavača.

Za CDRSEE:

Izvjestilac upravnog odbora za projekat Nastava moderne historije jugoistočne Evrope: Kosta Karas

Izvršni direktor: Nenad Šebek

Direktorica programa: Korina Noak Aetopoulos

Projektni tim: Andonis Hadzijanakis, Dženi Demetriu, Suzan Nado Bustamante i Zvezdana Kovač

THE PUBLICATIONS AND TEACHER TRAINING ACTIVITIES OF THE JOINT HISTORY PROJECT HAVE BEEN MADE POSSIBLE THROUGH THE KIND FINANCIAL BACKING OF THE FOLLOWING:

Copyright: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (CDRSEE)

Krispou 9, Ano Poli, 54634 Thessaloniki, Greece

Tel.: +30 2310 960820-1; Fax: +30 2310 960822

e-mail: info@cdrsee.org web: www.cdrsee.org

ISBN: 978-9958-9304-3-0

NASTAVA MODERNE HISTORIJE JUGOISTOČNE EVROPE

Dodatni nastavni materijal

HISTORIJSKA ČITANKA 2

**NACIJE I DRŽAVE
U JUGOISTOČNOJ EVROPI**

Urednici: HALIL BERKTAY i BOGDAN MURGESCU

Urednik izdanja na bosanskom jeziku: ENES MILAK

Urednica serije: CHRISTINA KOULOURI

Urednici serije izdanja na bosanskom jeziku:

ENES MILAK i DŽEVDET TUZLIĆ

Sarajevo 2012

Sadržaj

Uvod	13
Hronologija	17
<i>Karta 1: Prikaz novonastalih balkanskih država 1804–1862.</i>	25
Prvo poglavlje: Stvaranje nacionalnih država: ciljevi i uspjesi	27
I -1. Odnos Grčke i Evrope, prema pisanju Josifa Mesiodaksa (1761)	27
I -2. Historijski temelji bugarske nacije, po riječima Pajsija Hilandarca (1762)	28
I -3. Evgenije Vulgaris se zalaže za grčku državu (oko 1770)	29
I-4. Konvencija koju su crnogorski predstavnici uputili austrijskoj carici Mariji Terezi u Beču 1779. godine	29
I -5. Dimitrije Katarcis objašnjava zašto su Grci nacija iako nemaju državu (1783)	30
I -6. Rumunska peticija za nacionalnu jednakost u Transilvaniji – <i>Supplex Libellus Valachorum</i> (1791)	30
I -7. Turski dokument o Francuskoj revoluciji (1798)	31
I -8. Uticaj Francuske revolucije na učene ljude jugoistočne Evrope – <i>Ratna pjesma Adamantiosa Koraisa</i> (1800)	31
I -9. Manifest Aleksandra Ipsilantija, <i>Borba za vjeru i otadžbinu</i> (1821)	32
I-10. Konzervativni zahtjevi bosanskih spahija (1826)	32
I-11. Hatišerif od Gilhane 33	
I -12. Jon Kodru-Dragušanu o nacionalnoj državi (1844)	33
I -13. Plan Ilije Garašanina za stvaranje srpsko-slovenskog carstva – <i>Načertanije</i> (1844)	34
I-14. Nacionalni zahtjevi u revolucijama 1848.	35
A. Slovenački zahtjevi	35
B. Zahtjevanja naroda, usvojeno na velikoj narodnoj skupštini u Zagrebu	35
C. Nacionalna peticija koju je prihvatila rumunska narodna skupština u Blažu, Transilvanija	35
I -15. Mitropolit Petar II Petrović Njegoš podržava jugoslovenstvo (Cetinje, 12. mart 1850)	36
I -16. Nezadovoljstvo bosanskih kršćana pod turskom vlašću, iz pera franjevačkog fratra Ivana Frane Jukića (1850)	36
I -17. Osmanski carski dekret kojim se proglašava jednakost među podanicima, bez obzira na vjeru (1856)	36
I -18. Neka mišljenja o planu za osnivanje dvojne bugarsko-turske države (1867)	37
A. Predstavka Centralnog tajnog bugarskog komiteta sultanu Abdulazizu	37
B. Reakcija Fuad-paše, prema memoarima Hriste Stambolskog	38
I -19. Projekat ujedinjenja Bugara i Srba u južnoslovensko carstvo pod vlašću srpskog kneza Mihaila Obrenovića (1867)	39
I -20. Ruski izveštaj o planovima za zajedničku rusko-bugarsku državu (1867)	39
I -21. O odnosu političke slobode i nacije u XIX stoljeću – urednički komentar Ljubena Karavelova u listu „ <i>Svoboda</i> “ (novembar 1869)	40
Sl. 1. Slovenija: Tabori (1869)	40
I -22. Ferman kojim je osnovana Bugarska egzarhija (1870)	41
I -23. Rezultati ispitivanja o pripadnosti crkvi u Skopskoj i Ohridskoj episkopiji (1874)	41
I -24. Hristo Botev: Zašto Bugari treba da se bore za nacionalno oslobođenje (1875)	41
I -25. Politički program Centralnog bugarskog dobrotvornog društva (Bukurešt, novembar 1876)	42
I -26. Albanska pjesma napisana u vrijeme Berlinskog kongresa (1878)	42
I-27. Berlinski mirovni ugovor (1878)	42
<i>Mapa 2: Balkanske države poslije Berlinskog kongresa, juli 1878.</i>	45
Sl. 2. Grčka između Turske i Evrope. Karikatura iz lista <i>Aristophanes</i> (1882)	46
I -28. Zašto Albanci žele zasebnu albansku državu (1886)	47

SADRŽAJ

I -29. Sjećanja Ivana Hadži-Nikolova na razgovore iz 1892. godine, koji su doveli do stvaranja VMRO (1893)	47
I -30. Deklaracija kojom VMRO obavještava velike sile o odluci da započne oružani ustanak (1903)	48
I -31. Političko rješenje makedonskog pitanja mora se tražiti u okviru Osmanskog carstva. Stav Krste Misirkova (1903)	48
I -32. Plan Aurela C. Popovicija za pretvaranje Austrougarskog carstva u federalnu državu pod imenom „Sjedinjene Države Velike Austrije“ (1906)	49
I -33. Britanski ambasador u Osmanskom carstvu piše o pokušajima Albanaca da dobiju vlastitu nacionalnu državu (1912)	50
S I. 3. Proglašenje albanske nezavisnosti u Valoni (1912) – gravura iz tog perioda	51
I -34. Govor Kemal-paše u Damasku o odnosu Turaka i Arapa (1913)	52
I -35. Projekat Dimitrija Čupovskog za stvaranje „savezne balkanske demokratske republike“ (Sankt Peterburg 1917)	52
I -36. Krfska deklaracija (1917) o principima ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca	53
I -37. Proglas Jugoslovenima crnogorskog kralja Nikole 20. oktobra 1918.	54
I -38. Četrnaest tačaka iz govora američkog predsjednika Vudroa Vilsona (1918 – odredbe koje se tiču jugoistočne Evrope	54
I -39. Rezolucija nacionalne skupštine u Alba Juliji, odluka o ujedinjenju Transilvanije sa Rumunijom (1918)	55
I -40. Govor Juliju Manijua u rumunskoj narodnoj skupštini u Alba Juliji (1918)	55
Karta 3: Jugoistočna Evropa poslije Konferencije mira u Parizu i ugovora u Lozani, 1923.	57
I -41. Prijedlog da se stvori makedonska država sa kantonalnom organizacijom po uzoru na Švicarsku (1919)	58
I -42. Ciriški sporazum Grčke i Turske o Kipru (1959)	58
I -43. Franjo Tuđman se zalaže za to da svaka nacija ima pravo na vlastitu državu (1982)	59
I-44. Deklaracija o nezavisnosti Kosova	60
A. Odluka Skupštine Kosova	60
B. Odluka Narodne skupštine Republike Srbije	60
Karta 4: Evropa poslije Prvog svjetskog rata	62

Drugo poglavlje: Uređenje nacionalne države	63
Ia. Opći aspekti državne organizacije	63
II -1. Nacrt ustava iz pera Rige od Fere (1797)	63
II -2. Govor Bože Grujevića na prvom zasijedanju Praviteljstvujuščeg sovjeta (1805)	64
II -3. Pismo Vuka Karadžića knezu Milošu Obrenoviću (1832)	65
II -4. Srpski ustav iz 1835. godine – struktura vlasti	66
II -5. Rumunski ustav iz 1866. godine – opće odredbe	66
II -6. Proklamacija knjaza Nikole Hercegovcima juna 1876. godine	67
II -7. Britanski ambasador u Istanbulu o stavu Turaka prema ustavu (1876)	67
II -8. Turski ustav iz 1876. godine	67
II -9. Prijestona besjeda knjaza Nikole povodom proglašenja ustava Crne Gore (1905)	68
II-10. Mladoturska proklamacija (1908)	69
Tabela 1: Ustavi zemalja jugoistočne Evrope	71
Tabela 2: Uvođenje općeg prava glasa u zemljama jugoistočne Evrope	71
Sl. 4. Trg ustava u Atini (1863)	72
Iib. Građansko društvo	72
II -11. Definicija državljana u grčkom Ustavu iz Epidaurusa (1882)	72
II -12. Definicija državljana u grčkom Ustavu iz Trezena (1827)	73
II -13. Definicija državljana u srpskom Ustavu iz 1835. godine	73
II -14. Zakonik Danila I, knjaza Crne Gore i Brda	74
II -15. Promjena odredbe o državljanstvu u članu 7 rumunskog Ustava (1879)	74
II -16. Sporazum o manjinama koji su potpisale savezničke i pridružene države i Rumunija (1919)	75
II -17. Redefiniranje kategorije državljana u rumunskom Ustavu iz 1923.	76
Iic. Nacija i crkva	77
II -18. Carigradska vaseljenska patrijaršija osuđuje običaj da se djeci umjesto kršćanskih daju starogrčka imena (1819)	77
II -19. Neka mišljenja o autonomiji grčke crkve u odnosu na Carigradsku vaseljensku patrijaršiju (1833)	77
A. Teoklet Farmakides, pristalica autonomije	77
B. Konstantin Ekonomos, protivnik autonomije	77
II -20. Dekret o uspostavljanju vlasti sinoda u Rumunskoj pravoslavnoj crkvi (1864)	77
II -21. Komentar francuskog novinara Šarla Irijartea na stavove pravoslavnih i katoličkih svećenika o odnosu između vjere i nacije u Bosni (1875–1876)	78
II -22. Bugarski ustav iz 1879. o položaju Bugarske pravoslavne crkve	78
II -23. Mišljenje Nikole Pašića o odnosu srpskog naroda i pravoslavne crkve (1890)	79
II-24. Istočno-pravoslavna religija kao državna religija u Crnoj Gori	79
II -24.a Odredbe o vjeroispovijesti iz Ustava Knjaževine Crne Gore 1905.	79
Iid. Infrastruktura nacionalne države	80
II -25. Značaj razvoja zanata za malu naciju – primjer Grčke (1841)	80
Sl. 5. Povezanost državne privrede s predstavama o naciji – prva novčanica od 500 drahmi koju je izdala Nacionalna banka Grčke (1841)	80
II -26. Uloga željeznice u jačanju nacionalne države – primjer Rumunije (1879)	81
II -27. Mišljenje bugarskog kneza Aleksandra Batenberga (1879–1886) o značaju željeznice (1879–1881)	81
II -28. Opis bugarske željeznice krajem XIX stoljeća	81
II -29. Bugarski zakon o mjerama (1889)	82
Sl. 6. Nove tehnologije i nacionalni simboli – reklama za šivaće mašine (Grčka, kraj XIX stoljeća)	82

SADRŽAJ

Ile. Stvaranje nacije	83
II -30. Zapostavljanje hrvatskog jezika, opaske Ivana Kukuljevića (1843)	83
II -31. Značaj jezika za identifikaciju s nacijom – mišljenje Slovenaca (1861)	83
II -32. O značaju jezika za identitet Rumuna, iz pera Titu Majoreskua (1866)	83
II -33. Peticija hrvatskog Sabora Franji Josifu za osnivanje Južnoslavenske akademije nauka i umjetnosti (1867)	84
Sl. 7. Nacionalno pozorište u Bukureštu – razglednica (kraj XIX stoljeća)	84
II -34. Značaj jezika i književnosti u razvoju nacija – izvod iz statuta Društva za objavljivanje djela albanske književnosti (1879)	84
II -35. Pismo makedonskih studenata u Sankt Peterburgu o makedonskom književnom jeziku (1902)	84
II -36. Planovi da se pobude nacionalna osjećanja Rumuna u Transilvaniji – pismo dr Drageskua upućeno Emiliji Raciju (1874)	85
II -37. Plan za konsolidiranje albanskog nacionalnog pokreta – pismo novinara Faika Konice baronu Goluhovskom (Brisel, 1897)	85
II -38. Uputstva za predavanje historije u Grčkoj (1881)	86
Sl. 8. Djeca odjevena u historijske nošnje (Grčka, oko 1875)	86
II -39. Pokušaj da Rumunija dobije svoj nacionalni sport (1898)	87
Sl. 9. Diploma učesnika u sportskom takmičenju srednjoškolača u organizaciji lista Gazet Sporturilor (Rumunija između dva rata)	87
II -40. Iz Raspisa Ministarstva prosvjete i crkvenih djela Crne Gore 1908. godine	88
II -41. Albanski kralj Zogu I o značaju vojne obaveze za stvaranje nacije (1928)	88
Sl. 10. Rumunski dječčić odjeven kao vojnik (1916)	88
II -42. Cilj obrazovanja u Turskoj, prema shvatanju Zije Gokalpa (1914)	88
II -43. Protivnici kritikuju Ataturkovu politiku po pitanju historije i jezika (privatni dnevnik, 1932. godina)	89
II -44. Mahmud Esad Bozkurt o nacionalističkoj suštini „Ataturkove revolucije“	90

Treće poglavlje: Nacionalne ideologije

IIIa. Šta je nacija?

- III-1. Prava i obaveze rumunske nacije, po shvatanju pjesnika i političara Dimitrija Bolintineanua (1869.)
- III-2. Objašnjenje šta je narod prema jednom srpskom udžbeniku (1870.)
- III-3. Određenje nacije po Ziji Gokalpu (1923.)
- III-4. Poimanje nacije kod Mustafe Kemal-paše
 - A. Značaj religije tokom rata (1920.)
 - B. Kultura (1922.)
 - C. Jedinstvo (1924.)
 - D. Uopćavanje i pojednostavljanje (1929.)

IIIb. Samoodređenje

- III-5. Biti Bugarin- pjesma *Bugarin sam* Ivana Vazova (1917)
- III-6. Biti Albanac – mišljenje Paška Vase (1879.)
- Sl. 11. Nacija u slikama – slovenačka razglednica (početak XX. stoljeća)
- Sl. 12. Nacija u slikama – rumunska razglednica (početak XX. stoljeća)
- III-7. Biti Turčin – mišljenje dr. Rize Nura (1932.)
- III-8. Biti Slovenac – Dimitrije Rupel o naravi Slovenaca (1987.)
- III-9. Sjećanja Georga Jonesku-Giona (1889.) – rumunski seljaci se ne poistovjećuju sa svojom nacijom
- III-10. Doživljaj H. N. Breilsforda (1905.) – u Makedoniji se ne poistovjećuju sa svojom nacijom
- Sl. 13. Bosanskohercegovački paviljon na Međunarodnoj izložbi u Parizu (1900.)

IIIc. Nacionalna znamenja

III-11. Riga od Fere – prijedlog zastave i znamenja Grčke (1797.)

Sl. 14. Zastava grčkog ostrva Psare tokom Rata za nezavisnost, na kojoj stoji parola „Sloboda ili smrt“, križ i simboli tajnog društva „Filiki eterija“

Sl. 15. Rumunska zastava bukureštanske gradske garde za natpisom „Snaga izvire iz jedinstva“ (1867.)

Sl. 16. Zastava i grb Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije (od 1929.)

III-12. Značaj albanske zastave, govor episkopa Fan Stilijan Nolja na pogrebu Faika Konice (1942.)

Sl. 17. Današnje zastave zemalja jugoistočne Evrope

III-13. Himne

A. Grčka himna (1823.)

B. Hrvatska himna (1835.)

C. Albanska himna (1912.)

Sl. 18. Historijat državnog grba Bugarske od 1741. godine do danas

Sl. 19. Srpski grb prema nacrtu Pavla Ritera Vitezovića (1701.)

Sl. 21. Crnogorski grb

Sl. 22. Monarhija i država – rumunska razglednica sa likom kralja Karola I. (1866.-1914.)

III-14. Pokušaj da se u Grčkoj uvede narodna nošnja (1843.)

Sl. 23. Srpska seljanka u tradicionalnoj nošnji (1865.)

Tabela 3: Državni praznici u sadašnjim državama jugoistočne Evrope

IIIId. Nacionalna mitologija

Sl. 24. Slikovno predstavljanje nacije

A. Slobodna Bugarska – litografija Georgi Dančova (1879.)

B. Francuske razglednice na kojima su predstavljene Srbija i Crna Gora

III-15. Historijski korijeni makedonske nacije – Đorđi Pulevski, Za Makedonce (1879.)

Sl. 25. Heroji historije kao savremeni uzori

A. Leonida, kralj u drevnoj Sparti, poručuje Perzijancima da se neće predati: „Μολών λαβέ“ („Dođite i sami uzmite“), slika iz grčkog udžbenika (1901.)

B. Pogibija Vase Čarapića prilikom osvajanja beogradske tvrđave 1806. – slika Anastasa Jovanovića (1817.-1899.)

III-16. Sjećanje dr. Rize Nura o uticaju narodnih priča o junacima

Sl. 26. Simboličko predstavljanje političkih događaja

A. *Crnogorski ustanak* – slika Đure Jakšića (1832.-1878.)

B. *Ujedinjena Bugarska* – slika Nikolaja Pavlovića (1885.)

III-17. Rumunski zakon o očuvanju uspomene na narodnu heroinu Ekaterinu Teodoroiu (1921.)

Sl. 27. Rumunski plakat povodom 70 godina od osnivanja moderne države (1929.)

Sl. 28. Hrvatska poštanska marka s likom slavnog košarkaša Dražena Petrovića (1994.)

III-18. Savremeni historičar o historiji albanskog grba (2000.)

III-19 Sjećanje na Husein-kapetana Gradaševića u Bosni

Četvrto poglavlje: Sukob nacionalističkih ideologija

IVa. Ideologije koje su doprinijele izazivanju sukoba

IV-1. Nacionalne predrasude prema Nijemcima u Hrvatskoj (1866.)

IV-2. Zašto je dr. Riza Nur odbio da se oženi strankinjom (1910.)

IV-3. Neki pogledi na grčku „megale idea“ (ideja velike Grčke) – razgovor profesora Nikolaosa Saripolosa i kralja Đorđa I. (1877.)

IV-4. Historičar Aleksandru D. Ksenopol o rumunskom nacionalnom prostoru (1888.)

IV-5. Nacionalne podjele u turskom parlamentu (1908.-1914.)

IV-6. Proglasi antikolonijalne borbe kiparskih Grka (1955.)

IVb. Konkretni sukobi

- IV-7. Stjepan Radić, Hoćemo našu hrvatsku domovinu unutar jugoslavenske zajednice (1918.)
- IV-8. Proglas Srba, Hrvata i Muslimana iz Bosne (1943.)
- IV-8a. Odluka Velike narodne skupštine (Podgoričke skupštine), 13. novembar 1918.
- IV-8b. Iz ekspozea crnogorskog delegata Ante Gvozdrenovića pred Vrhovnim vijećem Konferencije mira u Parizu 5. marta 1919.godine
- IV-9. Deklaracija Prvog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Makedonije (1944.)
- IV-10. Teškoće antikolonijalne borbe na Kipru 1955.-1959., analiza Georgija Grivasa, vođe EOKA (Digenis)
- Sl. 29.** Apel Kipra Ujedinjenim narodima (sredina XX. stoljeća)
- IV-11. Perspektive ljevičarske partije kiparskih Grka (AKEL) (1955.)
- IV-12. Kiparski Turci protiv EOKA, 1960.
- IV-13. Ciljevi „hrvatskog proljeća“, kako ih se sjeća pisac Vlado Gotovac
- IV-14. Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), 1986.
- IV-15. Stav Slovenaca o pitanju jezika u komunističkoj Jugoslaviji 1987.
- IV-16. Majska deklaracija Slovenačkog demokratskog saveza (1989.)
- IV-17. Fudbal i nacionalizam – sjećanje jednog hrvatskog navijača o putovanju na utakmicu Partizan – Dinamo (1989.)
- IV-18. Spisateljica Dubravka Ugrešić osuđuje podjele i ratove devedesetih
- IV-19. Odnos hrvatskog i srpskog jezika – mišljenje hrvatskog lingviste Stjepana Babića (2003.)
- IV-20. Reakcija na prikazivanje srpskog filma s hrvatskim titlovima (1999.)
- IV-21. Raspolućeni identitet jedne mlade žene
- IV-22. Mirko Kovač o nacionalizmu 2011. godine

IVc. Prevazilaženje nacionalizma

- IV-22. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (1995.)
- IV-23. Sporazum Mađarske i Rumunije o razumijevanju, saradnji i dobrosusjedskim odnosima (1996.)
- IV-24. Izjašnjavanje Rumuna i Mađara o međusobnim odnosima u područjima s mješovitim stanovništvom (2001.)
- IV-25. Okvirni Ohridski sporazum kojim je okončan oružani sukob u BJR Makedoniji (2001)
- IV-26. Sport kao način da se prevaziđe nacionalizam. Kiparski Grci navijaju za lokalni tim kiparskih Turaka (2003.)
- IV-27. Dva mišljenja o brisanju „zelene linije“ koja dijeli grčki od turskog dijela Kipra (23. april 2003.)
 - A. Mišljenje Nikosa Anastasijua, postavljeno na internetu
 - B. Turski učitelj iz Famaguste opisuje posjetu porodici kiparskih Grka (2003.)
- Sl. 30.** Linija razdvajanja („zelena linija“) u Nikoziji (2003.)

Bibliografija

Uvod

Modernu Evropu, kao i znatan dio neevropskog svijeta, čine nacije. Od XIX. stoljeća, nacionalističke ideologije toliko su snažne da usmjeravaju djelovanje velikih grupa ljudi i utiču na funkcioniranje država. U tom pogledu jugoistočna Evropa nije izuzetak. Na tom području je tokom XIX. stoljeća nastalo pet nacionalnih država. Neke su bile nove, stvorene na teritoriji koja je prethodno bila pod turskom vlašću – to su Srbija (gdje je borba za slobodu počela 1804. godine, državnost postepeno sticana od 1815. do 1830. godine, a formalna nezavisnost izvojevana 1878.), Grčka (gdje je oslobodilačka borba počela 1821., a nezavisnost stečena 1830.) i Bugarska (gdje je do ustanka protiv Turaka došlo 1876. godine, država proglašena 1878., a nezavisnost 1908.). Druge su nastale od vazalskih kršćanskih kneževina u okviru Osmanskog carstva – Rumunija (formirana ujedinjenjem Vlaške i Moldavije 1859., nezavisnost stekla 1877./1878.) i Crna Gora (autonomna teritorija na čijem je čelu od XVIII. stoljeća vladika, a koja 1852. postaje nasljedna kneževina, a nezavisnost stiže 1878.). Početkom XX. stoljeća nastale su još dvije nacionalne države: Albanija 1912./1913., poslije balkanskih ratova, i Turska, raspadom Osmanskog carstva poslije Prvoga svjetskog rata (od 1919. godine postoji nacionalna vlada, ali je Republika Turska zvanično proglašena 1923. godine). Britanska kolonija Kipar je nezavisna država od 1960. godine, a kada se raspala Jugoslavija, 1991. godine, nastalo je nekoliko novih država: Slovenija, Hrvatska, BJR Makedonija i Bosna i Hercegovina, dok su Srbija i Crna Gora formirale federaciju koja je 2002. godine redefinisana i čiji je opstanak i danas otvoreno pitanje. 2006. godine Srbija i Crna Gora razdvojile su se u dvije samostalne države.

Naravno, nacionalne države nisu bile ni ranije, kao što nisu ni sad jedini tip države u jugoistočnoj Evropi. Postojale su i višenacionalne države i drugi vidovi multietničkih država, a mnoge nacije dugo nisu imale vlastitu državu. Ipak, historiju tog područja oblikovao je složeni odnos između nacije i države, a nacionalne države postale su jedno od osnovnih obilježja jugoistočne Evrope. Uprkos činjenici da su te države relativno mlade u poređenju s drugim evropskim državama kao što su: Francuska, Španija i Britanija (mada su, i to treba spomenuti, Srbija i Grčka formirane kao nacionalne države prije Italije ili Nemačke), njihova nestabilnost i neprestani sukobi na nacionalnoj osnovi od ključnog su značaja za cjelokupni historijski razvoj jugoistočne Evrope tokom posljednja dva stoljeća.

Većina stanovnika jugoistočne Evrope smatra da je etnički definirana nacionalna država „normalan“ oblik državne organizacije. Ljudi sa tog područja naučeni su da se poistovjećuju sa „svojom“ nacijom i da se bore za uspostavljanje i odbranu nacionalne države. Države jugoistočne Evrope nastale su veoma kasno, te su zato historičari i političari pokušavali osnažiti svoj legitimitet, dokazujući da postoji neprekinut kontinuitet između savremene države i antičke i/ili srednjovjekovne države i da na taj način, u ideološkom nadmetanju s nacijama koje su stvarni ili potencijalni rivali, dokažu da su „stariji“, to jest, da su „bili prvi...“. U tom kontekstu historija svakog naroda često je prikazivana kao borba za nacionalne ideale, borba s ciljem stvaranja nacionalne države; svi historijski događaji i procesi, kao i sve historijske ličnosti, procjenjivani su s obzirom na doprinos koji su dali ostvarenju nacionalnog ideala. Iskrivljene historijske povijesti korištene su za jačanje nacionalnog jedinstva i podsticanje modernizacije društva. Historijat modernizacije pun je značajnih uspjeha i katastrofalnih promašaja, i nacionalne države jugoistočne Evrope moraju preuzeti odgovornost za sve stavke u historijskom bilansu. Ipak, evidentno je da je historija i zloupotrebljavana kako bi se narod okrenuo protiv raznih unutrašnjih i/ili vanjskih neprijatelja, bili oni stvarni ili izmišljeni. Skorašnji događaji u bivšoj Jugoslaviji pokazuju da je takva politička zloupotreba historije doprinijela izbijanju rata i raspirivanju mržnje među pojedinim nacijama i etničkim grupama.

Proučavanje nacionalizma je u posljednje vrijeme daleko odmaklo. Historičari i sociolozi istražuju strukturne komponente nacionalne države i njihov historijski razvoj. Formulirano je nekoliko teorija o prirodi nacije i nacionalizma: od teorija koje nacije uzimaju kao date i nepromjenjive cjeline pa sve do konstruktivističkih teorija koje tvrde da su nacije samo mentalne, tek nedavno „zamišljene“ konstrukcije. Iako se i dalje vode žučne rasprave, sve više stručnjaka slaže se s tvrdnjom da „nacije“ i nacionalni identiteti nisu „vječni entiteti“, već historijski promjenjivi fenomeni, vezani za određene historijske okolnosti, fenomeni koji tokom vremena evoluiraju, koje odlikuje diskontinuitet i koji se u datom trenutku mogu konstruirati, dekonstruirati i rekonstruirati. Moderne nacionalističke ideologije često posežu za drevnim etničkim osjećanjima i simbolima i daju im novo značenje, kombiniraju ih s novim elementima i sve to smještaju u nove mentalne i ideološke sklopove. U tom pogledu moderne nacije su zaista, kao što je to rekao Benedikt Anderson, „izmišljene zajednice“ (ali, nemojte ispustiti iz vida da riječ „izmišljene“ ovdje ne znači „fiktivne“). To, međutim, nije specifičnost jugoistočne Evrope, već obilježje čitavog modernog svijeta.

STVARANJE NACIONALNIH DRŽAVA

Saglašavajući se u načelu s tezom da su moderne nacije „stvorene“, historičari su do mnogih novih saznanja došli raspravljajući o općim formama i posebnim elementima koji su uticali na pojedine nacionalne države. U poređenju s drugim dijelovima Evrope, nacionalne države jugoistočne Evrope nastale su relativno kasno. Dugotrajne i teške oslobodilačke borbe vođene su ili protiv postojećih višenacionalnih carstava, ili pak protiv rivalskih nacionalnih država. Zato se može reći da su neki oblici nacionalizma prethodili stvaranju nacionalnih država. Ipak, te hronološki starije nacionalne vrijednosti nisu bile dovoljne za uspješno funkcioniranje novijih država, pa su se nove političke i kulturne elite trudile da građanima nametnu „nacionalističke vrijednosti“. Pokušaj da se pod kapom države izgradi nacija također nije specifičnost jugoistočne Evrope. Naprotiv, u nekim dijelovima zapadne Evrope još je ranije vođena takva, pa čak i okrutnija politika. Čuvena knjiga Eugena Vebera „Kako su seljaci postali Francuzi“ pokazuje da je u Francuskoj većina seoskog stanovništva počela sebe posmatrati kroz nacionalnu prizmu tek tokom XIX. stoljeća, i to pod uticajem osnovnog obrazovanja, obaveze služenja u vojsci i modernih sredstava komunikacije.

Nema sumnje u to da je odnos između nacije i vjere izuzetno složen. Za veliki broj stanovnika jugoistočne Evrope vjerska pripadnost bila je i ostala pitanje od ključnog značaja – takav je slučaj, naprimjer, s pravoslavljem kod Grka i Srba, ili katoličanstvom kod Hrvata; za druge, recimo Albance, religija je manje značajna, a nacija bez nekih teškoća okuplja ljude različitih vjeroispovijesti. U ovoj historijskog čitanci dodatno su osvijetljeni i drugi specifični problemi, kao što je odnos između nacije i jezičkog identiteta. Osnovni cilj ovoga priručnika jeste da nastavnicima i učenicima ponudi historijska svjedočanstva koja im mogu pomoći da bolje razumiju prirodu složenog odnosa između nacija i država u jugoistočnoj Evropi. Da bi po obimu ostao u razumnim okvirima i mogao da posluži nastavnicima, učenicima i naučnicima, morali smo izdvojiti neke prioritete.

Odlučili smo da se usredsrijedimo na nastanak nacionalnih država, na pitanja stvaranja nacije, na nacionalne ideologije i neke sukobe koje je nacionalizam podstakao. Takav izbor odredio je i hronološke granice u traganju za relevantnim izvorima. U centru pažnje je XIX. stoljeće, ali je dodato i nekoliko historijskih izvora o prosvijećenosti prije 1800. godine i odjecima Francuske revolucije u jugoistočnoj Evropi, a što je sve doprinijelo razmahu nacionalnih pokreta na tom području. Također smo uključili i jedan broj historijskih izvora iz XX. stoljeća kako bismo dokumentirali razmah novih nacionalnih država, nove obrte u odnosima između nacija i država, uticaj nacionalizma na tok nekih sukoba, ali i ponešto od onoga što svjedoči o težnji ka prevladavanju nacionalizma. Pritom smo se trudili da ne ponudimo materijal koji se već može naći u drugim historijskim čitankama koje se objavljuju u okviru ovoga projekta i koje se temeljno i detaljno bave balkanskim ratovima i Drugim svjetskim ratom. Obrađujući period poslije Drugoga svjetskog rata, pažnju smo prevashodno usmjerili na bivšu Jugoslaviju i sukobe koji su tokom devedesetih doveli do pojave novih nacionalnih država. Svjesni smo činjenice da su neki aspekti nacionalizma u XX. stoljeću ostali zanemareni, ili čak nespomenuti. Od onoga što uopće nije spomenuto, najznačajnija je kulminacija nacionalnih ideologija i politike diskriminacije u međuratnom periodu, kao i specifični vidovi jugoslavenskog, albanskog, rumunskog i bugarskog nacionalkomunizma. Naime, složenost tih tema zahtijeva uključivanje velikog broja dodatnih izvora; ako se uzme u obzir da je priručnik u ovom obliku preobiman u poređenju sa ostala tri iz ovoga projekta, spomenute teme morali smo ostaviti za neki drugi poseban poduhvat.

Nadamo se da će historijski materijal iz zemalja jugoistočne Evrope ispuniti prazninu u znanju koje narodi ovoga regiona imaju jedni o drugima. U stvari, većina stanovnika jugoistočne Evrope o vlastitoj naciji i „glavnim“ nacijama (zapadnog) svijeta zna mnogo više nego o svojim susjedima koje ili zapostavlja ili pak o njima ima samo jednostrane predstave.

Željeli smo da materijali koji čine ovaj priručnik podstaknu profesore i đake da historiju svoje zemlje uporede s historijom drugih zemalja jugoistočne Evrope, da pronađu zajedničke elemente, kao i one koji su specifični za neke zemlje ili historijske periode, i da proniknu u složenost historijskih promjena. Naravno, nismo mogli predstaviti gradivo iz svih zemalja u vezi sa svim aspektima odnosa između nacija i država tokom posljednja dva stoljeća. Morali smo napraviti neki izbor, dijelom uvjetovani raspoloživim relevantnim izvorima, a dijelom težnjom da se uspostavi ravnoteža i da u materijalima sve nacije ovoga područja nađu svoje mjesto. Uprkos svem uloženom trudu, moramo se pomiriti s činjenicom da bi neki čitaoci ovoga našeg priručnika bili skloni napraviti drukčiji izbor tekstova – no, ukoliko je tako, znači da je priručnik postigao jedan od svojih ciljeva, a to je da podstakne profesore, učenike i profesionalne historičare da još jednom, iznova, razmotre složene historijske odnose nacija i država na području jugoistočne Evrope.

Uvjereni smo da će uravnotežen pristup historiji nacionalnih država u jugoistočnoj Evropi, zasnovan na svjedočanstvima, pomoći mlađim generacijama da budu tolerantne prema drugim nacijama i etničkim grupama, i da s više otvorenosti posmatraju savremene događaje. Na njima je, kao i na nama, da odluke donosimo na osnovu poznavanja stvari, i da se prilagodimo izazovima historijskih procesa koji su tek u povoju, a koji već određuju nove odnose između pojedinaca, zajednica, nacionalnih država i nads nacionalnih organizacija i institucija.

Hronologija

1762.	Pajsije Hiladarac piše historiju Slovena i Bugara u kojoj poziva na nacionalno osvještenje
1768 - 1774.	Rusko-turski rat; Grci podižu ustanak uz podršku Rusije (1770.-1774.)
1796.	Crnogorska vojska predvođena mitropolitom Petrom I Petrovićem pobijedila osmansku vojsku predvođenu Mahmut Pašom Bušatlijom u bitkama na Martinićima i Krusima. Otomansko carstvo napušta pokušaje osvajanja Crne gore, ali je i dalje smatra dijelom svoje teritorije.
1797.	Riga od Fere piše ustav „Helenske republike“. Francuska osvaja Veneciju; Francuska i Habzburgovci između sebe dijele teritoriju Venecije na osnovu sporazuma u Kampo Formiju: Habzburgovci dobivaju Dalmaciju, a Francuska ostrva u Jonskom moru (kojima vlada do 1799.)
1800 - 1807.	„Jonska republika“, vazalska država Osmanskog carstva; pod britanskom okupacijom do 1807., a potom dobiva status britanskog protektorata sve do 1864.
1804 - 1813.	Srbi pod vođstvom Karađorđa podižu Prvi srpski ustanak, koji Turci ubrzo guše
1808.	U Beogradu osnovana Velika škola. Reorganizovana je 1838, a od 1905. nosi naziv Beogradski univerzitet.
1805.-1813.	Veliki dijelovi Dalmacije, Hrvatske i Slovenije potpadaju pod Napoleonovu vlast (ilirske pokrajine); poslije Napoleonovog poraza, te teritorije ponovo postaju austrijske pokrajine
1806 - 1812.	Rusko-turski rat; na osnovu mirovnog sporazuma potpisanog u Bukureštu, istočna Moldavija (Besarabija) pripojena Rusiji
1814.	U Odesi se osniva tajno društvo „Filiki eterija“ (Društvo prijatelja) čiji je cilj oslobođenje Grčke od turske vlasti
1815.	Drugi srpski ustanak pod vođstvom Miloša Obrenovića; decembra 1815. sultan priznaje Miloša za kneza Srbije (koja je tada obuhvatala samo Beogradski pašaluk)
1821.	Tudor Vladimiresku predvodi revoluciju u Vlaškoj; revolucija u Grčkoj počinje tako što malobrojna grčka vojska pod komandom Aleksandra Ipsilantija osvaja Moldaviju; poslije ustanka na Peloponezu dolazi do ustanaka i na okolnim područjima
1822.	Grčka narodna skupština u Epidaurusu proglašava Grčku republiku i donosi prvi grčki ustav
1826.	Sultan Mahmud II. ukida janičarski red i tako otvara put za reforme u Osmanskom carstvu

HRONOLOGIJA

1827.	Velika Britanija, Francuska i Rusija otvoreno podržavaju Grke, njihova združena flota pobjeđuje tursko-egipatsku flotu kod Navarina
1828 - 1929.	Rusko-turski rat; Rusi zauzimaju Moldaviju i Vlašku
1829.	Edrenski mir; Srbija je priznata za vazalsku kneževinu s Milošem Obrenovićem koji stiče nasljedno kneževsko dostojanstvo; Vlaška i Moldavija ostaju pod turskom vlašću, ali su i pod zaštitom Rusije
1830.	Londonski ugovor: Grčka je proglašena za nezavisnu monarhiju, čiji su garanti Britanija, Francuska i Rusija
1830.	Osmanskim Hatišerifom Srbija dobila autonomiju; Miloš Obrenović priznat za nasljednog kneza
1831 - 1832.	Organski statuti, doneseni u Vlaškoj i Moldaviji pod ruskim nadzorom; „konzervativna modernizacija“, moć knezova i bojara ostaje nedirnuta
1832.	Na konferenciji u Londonu određene granice grčke države i donesena odluka da Oton, drugi sin Ludviga I. Bavarskog, postane kralj Grčke s nasljednim dostojanstvom
1832	Osnovana Narodna biblioteka Srbije.
1834.	Atina postaje glavni grad Grčke umjesto Nafpliona
1835.	Srpski ustav (koji je sultan odobrio 1838.) ograničava vlast kneza u korist izabrane skupštine
1837.	U Atini osnovan univerzitet i Arheološko društvo
1839.	Hatišerif od Gilhane; zvanični početak tanzimata u Osmanskom carstvu
1841.	Osnivanje grčke narodne banke
1834 - 1844.	Grčka postaje ustavna monarhija, uvodi se gotovo potpuno glasačko pravo za muškarce
1830 - 1848.	Period intenzivnih nacionalnih pokreta u Habzburškom carstvu, izražena borba da nacionalni jezici postanu zvanični; u tim okolnostima se hrvatski narodni preporod (ilirski pokret) bori za hrvatski jezik koji je postao službenim jezikom 1847. godine u Habzburškom carstvu, dok se u Transilvaniji Rumuni sukobljavaju sa Mađarima na nacionalnoj osnovi
1848 - 1849.	Revolucije širom Evrope, i u Habzburškom carstvu i rumunskim kneževinama: revolucionari postavljaju političke, socijalne i nacionalne zahtjeve; mađarski, hrvatski, rumunski i srpski revolucionari se sukobljavaju na nacionalnoj osnovi; Turci i Austrijanci uz pomoć Rusije guše revolucije
1850.	Vaseljska patrijaršija u Carigradu priznaje autokefalnost grčke crkve, proglašenu još 1833. godine
1852.	Knez Danilo I. Petrović (1851.-1860.) proglašava Crnu Goru kneževinom i počinje modernizaciju
1853 - 1856.	1856 – Krimski rat; Rusija trpi poraz od udruženih snaga Osmanskog carstva, Velike Britanije, Francuske i Sardinije; Pariskim mirovnim sporazumom Moldavija, Vlaška i Srbija dolaze pod zaštitu Saveznika
1858.	Pariska konvencija; Saveznici pretvaraju Moldaviju i Vlašku u dvije odvojene države, ali pod zajedničkim imenom „Ujedinjene kneževine“

1859.	Aleksandru Joan Kuza izabran za kneza Moldavije i Vlaške; institucije dviju kneževina postepeno se objedinjuju sve do 1862.; nastanak moderne rumunske države
1860.	Osnovan univerzitet u Jašiju (1864. i u Bukureštu)
1861.	Osnovano Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu;
1862.	1868. osnovano Narodno pozorište u Beogradu.
1862.	U Grčkoj izbija revolucija i princ Oton I. primoran je napustiti zemlju
1863.	Danski princ Georg od Holštajn-Sonderburg-Gluksburga izabran za kralja Grčke Đorđa I. (1863.-1913.); prema novom Ustavu (1864.), narod je podanik Krune i suverene države; Velika Britanija Grčkoj prepušta jonska ostrva
1866.	Aleksandru Joan Kuza primoran je da abdicira; njemački princ Karl od Hoencolern-Sigmaringena postaje knez Rumunije (1866.-1914., kralj od 1881.); Ustavom iz 1866. uspostavljena ustavna monarhija i garantirana građanska prava i slobode, ali je glasačko pravo ograničeno imovinskim cenzusom
1867.	Na osnovu sporazuma dvije strane, stvoreno Austro-Ugarsko carstvo; Slovenija i Bukovina ostaju dio Austrije, a Transilvanija i Hrvatska postaju dio mađarske kraljevine; posebnim sporazumom (1868.), Hrvatska zadržava izvjestan stepen autonomije unutar Mađarske; Ipak, mađarski centralizam i politika asimilacije izazivaju veliko nezadovoljstvo među Rumunima i Hrvatima
1867.	Povlačenje Osmanskog garnizona iz Beograda i drugih srpskih gradova.
1866 - 1869, 1889.	Krićani zahtijevaju da se poštuju turske reforme, ali njihov krajnji cilj je ujedinjenje s Grčkom
1869.	U Rumuniji osnovan Bugarski revolucionarni komitet sa Ljubenom Karavelovim na čelu
1870.	Turskim dekretom stvorena Bugarska egzarihija; iako nemaju zasebnu državu, Bugari dobivaju crkvenu organizaciju koja je nezavisna od Carigradske patrijaršije
1872.	Carigradska, Aleksandrijska i Antiohijska pravoslavna patrijaršija oglasile da će se smatrati za herezu svaka podjela crkvene nadležnosti zasnovana na naciji
1875.	U Bosni i Hercegovini ustanak protiv Turaka; početak „istočne krize“ 1875.-1878.
1876.	Turci guše Aprilski ustanak u Bugarskoj; Srbija i Crna Gora objavljuju rat Osmanskom carstvu i doživljavaju poraz; zbog sve većeg međunarodnog pritiska i unutrašnjih previranja, turske vlasti primorane su donijeti prvi osmanski ustav kojim se daju potpuna i jednaka prava svim podanicima Carstva, ali se Carstvo istovremeno proglašava za „nedjeljivu cjelinu“
1877.	U Istanbulu osnovan Centralni komitet za odbranu prava albanskog naroda.

HRONOLOGIJA

1878. Mirovni ugovor u San Stefanu (3. mart); poslije intervencije Velike Britanije i Austro-Ugarske, Berlinski kongres završava s novim mirovnim ugovorom (1. jul); Rumunija, Srbija i Crna Gora priznate su za nezavisne države; Bugarska je podijeljena na vazalsku kneževinu Bugarsku i autonomnu pokrajinu Istočnu Rumeliju; Rumunija dobiva Dobrudžu u zamjenu za južnu Besarabiju, koju predaje Rusiji; Srbija i Crna Gora također dobivaju skromno teritorijalno proširenje; Bosna i Hercegovina je pod upravom Austro-Ugarske; prema zasebnoj tursko-britanskoj konvenciji, Kipar dolazi pod britansku vlast, ali ostaje pod turskom upravom (4. juni 1878.)

Sultan Abdulhamid II (1876 - 1909.) ukida ustav iz decembra 1876, raspušta skupštinu i autokratski vlada do 1908. godine.

Albanska liga u Prizrenu donosi nacionalni program.

1879.	Prema ustavu iz Trnova, Bugarska postaje ustavna monarhija; prvi knez je Aleksandar od Batenberga (1879.-1886.)
1880.	Osniva se nacionalna banka Rumunije
1881.	Tesaliju i područje Arte u Epiru Osmansko carstvo predaje Grčkoj, u skladu s Berlinskim ugovorom.
1885.	Istočna Rumelija ujedinjuje se s Bugarskom kneževinom; pokušaj Srbije da dobije neku kompenzaciju za to propada u srpsko-bugarskom ratu
1886.	Politička kriza u Bugarskoj; knez Aleksandar od Batenberga abdicira; Rusija prekida diplomatske odnose s Bugarskom.
1887.	U Bugarskoj Ferdinand od Saks-Koburg-Gote izabran za kneza (1887 - 1918.)
1893.	Osnovana VMRO (Vnatrešna makedono-odrinska revolucionerna Organizacija)
1896.	Prve međunarodne Olimpijske igre u Atini
1897.	Grčko-turski rat, Grčka doživljava poraz
1898.	Krit postaje vazalna, djelomično autonomna država; za guvernera Krita postavljen grčki princ Đorđe
1903.	Vojni puč u Srbiji; ubijeni kralj Aleksandar I Obrenović i kraljica Draga; Petar I. Karađorđević (1903.-1921.) postaje kralj; srpska politika dobiva jasne nacionalističke crte
	Turci guše Ilindenski ustanak u Makedoniji.
1907.	Velika seljačka buna u Rumuniji
1908.	Mladoturska revolucija u Osmanskom carstvu; vraćen Ustav iz 1876. i organizovani izbori za skupštinu; Bugarska proglašava nezavisnost; Austro-Ugarska anektira Bosnu i Hercegovinu („aneksiona kriza“ sa Srbijom i Rusijom)
1910.	Crna Gora proglašena za kraljevinu.
1911 - 1912.	Italijansko-turski rat; Italija osvaja Dodekaneska ostrva (i Libiju)
1912.	Albanski ustanak; oružani otpor organizovali su Ismail Kemal i Luid Guraki

NACIJE I DRŽAVE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

1912 - 1913.	Balkanski ratovi; većinu turskih teritorija u Evropi osvajaju Bugarska, Srbija, Grčka i Crna Gora; Albanija proglašava nezavisnost (28. novembra 1912.); teritorija Makedonije podijeljena između Bugarske, Srbije i Grčke; Rumunija osvaja sjevernu Dobrudžu od Bugarske
1914.	Princ Vilhelm od Vida prihvata prijesto kralja Albanije koji su mu ponudile velike sile
1914 - 1918.	Prvi svjetski rat; povod za izbijanje rata je atentat na nadvojvodu Franca Ferdinanda u Sarajevu, koji je izvršio jedan srpski nacionalist; u rat ulaze sve države jugoistočne Evrope, izuzev Albanije, koja je okupirana; Austro-Ugarska, Osmansko carstvo (1914.) i Bugarska (od 1915.) bore se na strani Centralnih sila, a Srbija, Crna Gora (od 1914.), Rumunija (od 1916.) i Grčka (od 1917, uprkos protivljenju kralja Konstantina) na strani Antante
1915.	Početak nasilne deportacije svih Jermena iz Osmanskog carstva (april). Vinsent Bris je u govoru u Gornjem domu Britanskog parlamenta, 6. oktobra 1915. rekao da je „oko 800.000“ Jermena bilo masakrirano tokom tih događanja. Od tada je pitanje genocida predmet kontroverzi, posebno u Turskoj.
1917.	Srpska vlada i predstavnici Jugoslavenskog odbora donose na Krfu Deklaraciju o osnivanju zajedničke jugoslavenske države
1917 - 1918.	Dok u Rusiji traje revolucija, u Besarabiji je proglašena demokratska republika, a onda je u skupštini izglasano ujedinjenje s Rumunijom (27. Marta 1918.)
1918.	Slom Centralnih sila; Osmansko carstvo i Bugarska kapituliraju; Austro-Ugarska se raspada; u južnim dijelovima bivše Austro-Ugarske proglašena je Država Slovenaca, Hrvata i Srba; Vojvodina i Srem su se priključili Srbiji; Nacionalno vijeće Države Slovenaca, Hrvata i Srba odlučilo se za ujedinjenje sa Srbijom i formiranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (poslije 1929. godine nazvana Jugoslavija); Rumuni u Bukovini i Transilvaniji pridružuju se Rumuniji
1919 - 1920.	Mirovna konferencija u Parizu; sporazumima iz Sen-Žermen-an-Lea (s Austrijom), Neija (s Bugarskom) i Trijanona (s Mađarskom) postavljaju se nove granice u jugoistočnoj Evropi; Teritoriju Banata među sobom dijele Rumunija i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca; Bugarska predaje Grčkoj zapadnu Trakiju; Grčka, Rumunija i Jugoslavija, a kasnije i Bugarska i Turska, morale su potpisati posebne ugovore kojima se garantiraju prava nacionalnih manjina u okviru njihovih granica
1919.	Uz pristanak Francuske, Velike Britanije i SAD-a, Grci osvajaju zapadni dio Male Azije (Izmir), postavljajući tako branu italijanskoj ekspanziji u tom regionu; Kurdi i Jermeni pokušavaju stvoriti vlastite nacionalne države; početak turskog narodnog otpora u Maloj Aziji, pod vođstvom Mustafe Kemal-paše (kasnije nazvan Atatürk)
1920.	Mirovni ugovor iz Sevra; sultan Mehmed VI prihvata raspad Osmanskog carstva (gubitak arapskih zemalja, Armenije i Trakije; poslije pet godina grčke uprave u Izmiru će biti održan referendum; mogućnost nezavisnosti Kurdistanu; uticaj Velike Britanije, Francuske i Italije u Maloj Aziji); turski nacionalisti odbijaju prihvatiti sporazum i napadaju Jermene i Kurde

HRONOLOGIJA

1922.	Turska pobjeđuje grčku vojsku; turske snage preuzimaju kontrolu nad Izmirom (Smirnom), Istanbulom (Carigradom) i istočnom Trakijom
1923.	Mirovni ugovor u Lozani; prisilna razmjena stanovništva Grčke i Turske
1924.	Kraj Osmanskog carstva i zvanično proglašenje Republike Turske U Grčkoj ukinuta monarhija i stvorena Prva grčka republika
1928.	Na zasjedanju skupštine srpski nacionalistički poslanik iz Crne Gore ubija hrvatskog političkog vođu Stjepana Radića
1929.	Slom berze u Njujorku. Globalna depresija i ekonomska kriza. Balkanske zemlje okreću se većem državnom intervencionizmu.
1934.	Jugoslavenski kralj Aleksandar Karađorđević i francuski ministar vanjskih poslova Luj Bartu ubijeni u Marseju. Atentat izvršio pripadnik VMRO, uz pomoć hrvatskih ustaša.
1939.	Italija okupira Albaniju
1939 - 1945.	Drugi svjetski rat; 1940. godine Rumunija ostaje bez Besarabije i sjeverne Bukovine, koje zauzima Sovjetski Savez, zatim bez južne Dobrudže, koju osvaja Bugarska, i sjeverne Transilvanije, koja potpada pod mađarsku vlast (da bi 1944. opet postala dio Rumunije); Sile osovine 1941. godine okupiraju Jugoslaviju i Grčku; na teritoriji Hrvatske i Bosne i Hercegovine formira se marionetska fašistička država pod imenom „Nezavisna država Hrvatska“ (postoji do 1945. godine); u Jugoslaviji, Grčkoj i Albaniji rađa se partizanski pokret; Bugarska i Rumunija postaju saveznice Sila osovine i suprotstavljaju se saveznicima, a 1944. godine okupira ih Sovjetski Savez; po završetku rata, komunisti dolaze na vlast u Albaniji, Bugarskoj, Rumuniji i Jugoslaviji, ali ne i u Grčkoj i Turskoj
1943 - 1946.	Jugoslavija postaje federacija šest republika (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Slovenija) i dvije autonomne pokrajine (Kosovo i Vojvodina, obje u sastavu Srbije); prema Ustavu iz 1946. godine, savezno rukovodstvo ima ogromna ovlašćenja, čak i dodatno ojačana ključnom ulogom koju ima centralizirana Komunistička partija Jugoslavije (od 1952. godine pod imenom Savez komunista Jugoslavije)
1946 - 1949.	Građanski rat u Grčkoj
1950.	Neformalni referendum na Kipru, na kojem Grci traže ujedinjenje s Grčkom; Velika Britanija na to ne pristaje
1955.	Početak oružanog sukoba s Britancima na Kipru
1958.	Teški etnički sukobi na Kipru
1959.	Velika Britanija, Grčka i Turska dogovaraju se o stvaranju nezavisne kiparske države, u kojoj će živjeti Grci i Turci
1960.	Na Kipru stvorena nezavisna država
1963.	U Jugoslaviji donesen novi savezni Ustav; republike dobivaju nova ovlašćenja, a partijske strukture odvajaju se od državnih; relativna liberalizacija i jačanje pozicija republičkih funkcionera omogućavaju uzlet nacionalizma, naročito na Kosovu i u Hrvatskoj („hrvatsko proljeće“), što je Tito ugušio 1972. godine
	Kiparski Turci izlaze iz vlade zbog rasplamsavanja etničkih sukoba

1967.	U Grčkoj vojna hunta
1974.	U Jugoslaviji se donosi novi Ustav, kojim jugoslavenske republike dobivaju veću autonomiju Grčki vojni puč na Kipru, čiji je cilj prisajedinjenje tog ostrva Grčkoj; turske trupe zauzimaju sjeverni dio Kipra U Grčkoj ponovo uspostavljena demokratija
1980.	Umire Tito, privreda propada, a uprkos rotacionom sistemu vlasti, savezne institucije u Jugoslaviji gube na legitimitetu
1981.	Grčka postaje članica Evropske zajednice
1983.	Proglašena „Turska Republika Sjeverni Kipar“, koju priznaje samo Turska, a odbacuje Vijeće sigurnosti UN-a
1987.	U Srbiji Slobodan Milošević dolazi na vlast
1989.	Pad komunizma u Istočnoj Evropi; u Bugarskoj Todor Živkov mirno silazi s vlasti, dok u Rumuniji izbija revolucija; uspostavljaju se demokratski višepartijski sistemi i prelazi se na tržišnu privredu
1991 - 1992.	Raspad Jugoslavije i formiranje nezavisnih nacionalnih država Slovenije, Hrvatske (1991.), a potom (1992.) i Bosne i Hercegovine, Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora)
1991.	U Albaniji uveden višepartijski sistem Raspada se Sovjetski savez; Besarabija postaje nezavisna (Republika Moldavija)
1991 - 1995.	Rat između Srba i Hrvata u Hrvatskoj, uz miješanje JNA.
1991.	Reorganizacija Evropske zajednice u Evropsku uniju (sporazum iz Mاستrihta)
1992 - 1995.	Rat u Bosni i Hercegovini, uz učešće Jugoslavenske narodne armije, a kasnije i Srbije
1994 - 1999.	U EU donesena odluka o početku pregovora o pridruživanju postkomunističkih zemalja istočne Evrope
1995.	Dejtonski i Pariski sporazum, kojim je završen rat u Bosni i Hercegovini
1996.	Sporazum Rumunije i Mađarske kojim se poboljšavaju međudržavni i međuetnički odnosi
1998.	Na Kosovu rat između albanske Oslobodilačke vojske Kosova i Vojske Jugoslavije
1999.	NATO vodi rat protiv Jugoslavije, predsjednik Slobodan Milošević prinuđen je Kosovo predati pod upravu UN-a
2000.	Uspješna revolucija u Jugoslaviji protiv režima Slobodana Miloševića; počinje tranzicija ka demokratskom političkom sistemu
2000 - 2001.	Oružani sukobi između snaga sigurnosti BJR Makedonije i NLA (Nacionalna oslobodilačka vojska). Uz međunarodno posredovanje, rat je prekinut sklapanjem sporazuma, a ustav je izmijenjen tako da štiti prava Albanaca i ostalih manjina u Republici Makedoniji.
2002.	Dogovor Srbije i Crne Gore o privremenom održanju zajednice, uz mogućnost razdvajanja poslije tri godine
2003.	Uklonjena „zelena linija“ koja dijeli Kipar; prvi put od 1974. godine grčki i turski Kipranci slobodno komuniciraju

HRONOLOGIJA

2004.	Na Kipru se održava referendum o Ananovom planu za ujedinjenje; turski Kiprani plan prihvataju, ali ga grčki odbacuju; Slovenija i Kipar (odnosno samo područja pod kontrolom kiparskih Grka) postaju članice Evropske unije; 2005. godine Hrvatska i Turska započinju pregovore o pridruživanju Evropskoj Uniji; 2006. godine Crna Gora postaje nezavisna, odvaja se od Srbije; BJR Makedonija postaje zemlja kandidat za prijem u EU; 2007. godine Bugarska i Rumunija postaju članice EU
2005.	Hrvatska i Turska započele pregovore o pridruživanju Evropskoj uniji.
2006.	Srbija i Crna Gora postale nezavisne države. BJR Makedonija postala država-kandidat za članstvo u Evropskoj uniji.
2007.	Bugarska i Rumunija postale članice Evropske unije.
2008.	Kosovo proglasilo nezavisnost; Narodna skupština Srbije poništila odluku o nezavisnosti Skupštine Kosova.

Karta 1: Prikaz novonastalih balkanskih država 1804 - 1862.

Sl.